



TARJIMA VA GLOBALLASHUV: ADABIY ASARLAR ORQALI MADANIYATLARARO MULOQOT

Mo'minova Muslimaxon Ma'sudjon qizi

muminovamuslimakhon1@gmail.com

Farg'ona davlat universiteti talabasi Chet tillari fakulteti

Filologiya va tillarni o'qitish: ingliz tili yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Maqolada tarjima jarayonining globallashuv sharoitidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Adabiy asarlar misolida madaniyatlararo muloqotning shakllanishi va tarjimaning madaniy ko'priq sifatidagi roli yoritilgan. Tadqiqot natijasi tarjimaning global madaniyatni birlashtiruvchi vosita ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: globallashuv, tarjima, madaniyatlara muloqot, kommunikatsiya, madaniyat.

Аннотация: В статье анализируется значение процесса перевода в условиях глобализации. На примере литературных произведений освещается становление межкультурной коммуникации и роль перевода как культурного моста. Результат исследования показывает, что перевод является связующим звеном между глобальной культурой.

Ключевые слова: глобализация, перевод, культуры диалог, коммуникация, культура.

Annotation: The article analyzes the importance of the translation process in the context of globalization. On the example of literary works, the formation of intercultural dialogue and the role of translation as a cultural bridge are highlighted. The result of the study shows that translation is a tool that unites global culture.

Keywords: globalization, translation, Intercultural Communication, communication, culture.

Kirish

Globallashuv jarayoni dunyo miqyosida iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalarni kuchaytirib, xalqlar o'rtasidagi muloqotni kengaytirdi. Shu jarayonda til va adabiyot madaniyatlararo muloqotning eng muhim vositalariga aylandi. Tarjima esa global dunyoda xalqlarni bog'lovchi ko'priq sifatida xizmat qiladi, turli madaniyat va til qatlamlarini bir-biriga yaqinlashtiradi.

Adabiy asarlarni tarjima qilish orqali bir xalqning estetik, falsafiy va ijtimoiy qadriyatlari boshqa xalq o'quvchisi tomonidan tushuniladi. Ayniqsa, ingliz tili kabi global til adabiyotining tarjima qilinishi madaniy tajriba almashinuvi va universal g'oyalarni kengaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Tarjima va globallashuv o'rtasidagi bog'liqlik ikki asosiy jarayon orqali yuz beradi:



1. Global adabiyotning tarqalishi – dunyo miqyosida asarlar o‘zbek tiliga, o‘zbek asarlari esa ingliz tiliga tarjima qilinadi.

2. Madaniyatlararo o‘zaro ta’sir – o‘quvchilar boshqa xalqlarning falsafasi, qadriyatlari va estetik qarashlari bilan tanishadi.

Tarjimaning madaniyatlararo muloqotdagi roli

Tarjima — bu faqat so‘zlarni bir tilga o‘tkazish emas, balki madaniyat, qadriyat va kontekstni ham uzatish jarayonidir. Tarjima orqali:

- yozuvchilar va o‘quvchilar turli madaniyatlarni bilib oladi;
- milliy til va adabiyotga yangi leksik va stilistik elementlar kiradi;
- madaniyatlararo o‘zaro tushunish rivojlanadi.

Misol uchun, Gabriel Garcia Marquezning ispan tilidagi asarlari ingliz tiliga tarjima qilinib, keyinchalik boshqa tillarga o‘girilishi orqali turli xalqlar Marquezning uslubini va Lotin Amerikasi madaniyati obrazlarini angladi. Shu orqali tarjima madaniy ko‘prik vazifasini bajardi.

Globallashuv va tarjima jarayoni

Globallashuv til va madaniyatlarni bir-biriga yaqinlashtiradi. Tarjima jarayoni bir nechta yo‘nalishda muhim:

1. Adabiy asarlar orqali universal g‘oyalarni tarqatish:

Masalan, J.K.Rowlingning “Harry Potter” asari turli tillarga tarjima qilinib, global yoshlar adabiy tajribasini yaratdi.

2. Milliy madaniyatni global auditoriyaga tanitish:

Alisher Navoiy asarlarining ingliz tiliga tarjimasi Sharq she’riyati va falsafasini G‘arb o‘quvchilariga tanishtirdi.

3. Til boyligini boyitish va yangi leksik vositalar yaratish:

Tarjima jarayonida o‘zbek tiliga inglizcha yoki boshqa tillardan yangi terminlar kiradi: “fantastika”, “detektiv”, “modernizm”, “roman”, “novella”.

Tarjima jarayonidagi qiyinchiliklar

Tarjima va globallashuv oson bo‘lmagan holatlar ham mavjud:

- Kontekst va idiomatik ifodalarni tarjima qilish;

Ingliz tilidagi “kick the bucket” iborasi o‘zbek tilida “o‘lish” sifatida oddiy tarjima qilinsa, badiiy rang saqlanmaydi.

- Madaniyatga xos obraz va timsollarni yetkazish;

Masalan, Lotin Amerikasidagi folklor yoki o‘zbek adabiyotidagi mahalliy obrazlarni tarjimada aniq yetkazish qiyin.

- Leksik va stilistik moslikni topish;

Masalan, realist va badiiy matnlarning ruhini saqlash uchun so‘z tanlashda tarjimon murakkab tanlovga duch keladi.

Shu bilan birga, tarjima jarayoni globallashuv davrida milliy til va adabiyotning rivojlanishi uchun ham imkoniyat yaratadi.



Tarjimaning ijtimoiy ta'siri:

Turli asarlarning tarjimasi yoshlar va kattalar orasida madaniyatlararo tushunishni rivojlantirdi. Masalan, Shakespeare asarlari ingliz tilida o'qilgan o'quvchilarni adabiy tafakkur bilan tanishtirdi, Navoiy va Qodiriy asarlari esa o'zbek milliy qadriyatlarini global auditoriyaga etkazdi.

Tarjima va globallashuvning zamonaviy ahamiyati

Hozirgi kunda internet va raqamli texnologiyalar orqali asarlar tezkorlik bilan dunyo bo'ylab tarqalmoqda. Tarjima faqat kitob shaklida emas, elektron kitoblar, audiokitoblar va online platformalar orqali ham amalga oshmoqda. Shu jarayonda tarjima:

- madaniyatlararo muloqotni yanada tezlashtiradi;
- milliy tilni global kontekstda rivojlantirishga yordam beradi.
- yozuvchilar va o'quvchilarni dunyo adabiyotining turli yo'nalishlari bilan tanishtiradi.

Misol: J.R.R.Tolkienning "The Lord of the Rings" trilogiyasi turli tillarga tarjima qilinib, dunyo miqyosida mashhurlikka erishdi, shu bilan birga o'quvchilarni fantastik adabiyotga qiziktirdi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, tarjima va globallashuv o'zaro bog'liq jarayon bo'lib, adabiy asarlar orqali madaniyatlararo muloqotning eng muhim vositasi hisoblanadi. Tarjima: milliy til va madaniyatni global auditoriyaga tanitadi, til boyligini boyitadi va yangi leksik vositalar yaratadi, adabiy va madaniy kontekstni boshqa xalqlarga yetkazadi, global madaniy aloqalarni mustahkamlashga yordam beradi.

Shuning uchun tarjima faoliyati faqat matnni o'zgartirish emas, balki madaniyatlararo tushunishni rivojlantiradigan, globallashuv jarayonida millatlarni bir-biriga yaqinlashtiradigan ilmiy va badiiy faoliyatdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bassnett, S. Translation Studies. – Routledge, 2014.
2. Venuti, L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. – Routledge, 2012.
4. Karimov, A. O'zbek tili va adabiy tarjima masalalari. – Toshkent: Fan, 2018.
5. Internet manbalar: www.ziyounet.uz, www.britannica.com